

Kirjaesittelyt

Dokumentin ytimessä

Yleisesitys suomalaisen dokumenttielokuvan historiasta on puuttunut pitkään, mutta nyt sellainen on ilmestynyt. Dokumentin ytimessä -kirja kartoittaa elokuva- ja historia-tutkimuksen kannalta anonyymia elokuvan aluetta, jolla ei ole oikein ollut omaa identiteettiä pitkien näytelmäelokuvien hallitsemalla kentällä. Kirja kertoo ennen kaikkea elokuvatuotannon historiasta kuvaamalla tuotantoyhtiöitä ja niiden toimintaa. Sen lisäksi kirjassa esitellään dokumenttielokuvia teemoittain: matkailuelokuvat, kansatieteelliset elokuvat, teollisuuselokuvat, uutiselokuvat ja propagandaelokuvat. Elokuvien tekijät; ohjaajat, käsikirjoittajat, kuvaajat, leikkaajat ja äänittäjät tuodaan myös esille nimin ja kuvin.

Autonomian aikana dokumentin lajityypeistä vahvin oli matkailuelokuva niin Suomessa kuin muuallakin. Keskeisin suomalainen elokuvatuotantoyhtiö oli Atelier Apollo: sama yhtiö, joka omisti suoraan tai välillisesti myös elokuvateattereita ja toimi filmitarvikkeiden maahantuojana. Atelier Apollon ammattikuvaajat kiersivät kaupunkeja ja maaseutua. Elokuvia kutsuttiin vielä "kuvasarjoiksi": syntyi matkailuelokuvia kuten *Tampere – Suomen Manchester* (1907), *Laatokan saaristossa* (1908) tai *Tervanpolttoa Sotkamossa* (1908). Ensimmäinen maailmansota sensuureineen heikensi kuitenkin elokuvausmahdollisuuksia.

Saksan mallin mukaisesti Suomeen saatiin vuonna 1933 veronalennus ajanvietefilmien esityksiin, joiden yhteydessä näytettiin kotimainen opetuselokuvaksi luokiteltava lyhytelokuva. Nämä ennen varsinaista elokuvaesitystä näytetyt filmit olivat aluksi yleensä maantiede- tai matkailuaiheisia, mutta myöhemmin verohelpotuksen sai myös uutiskatsustyypisillä alkufilmeillä. Veronalennusjärjestelmä oli voimassa vuoteen 1964 asti ja piristi osaltaan kotimaisten dokumentti- ja uutisfilmien tuotantoa.

Puolustusvoimien kuvaustoiminta alkoi jo vuonna 1925. Puolustusvoimat kuvasivat varsin runsaasti opetus- ja PR-filmejä. Oman lukunsa oli toisen maailmansodan aikainen propagandafilmituotanto, johon rekrytoitiin mukaan Suomen eturivin elokuvaohjaajia ja -kuvaajia.

Kirja kuvineen ja hakemistoineen on komea katsella ja lueskella, mutta pitkiä linjoja siitä saa kuitenkin joskus hakemalla hakea, kun tieto on jaoteltu lajityypeittäin tai tuotantoyhtiöittäin. Elokuva- ja henkilöhakemistot ovat huolellista työtä, samoin viitteet ja lähdeluettelo.

Sedergren, Jari & Kippola, Ilkka (2009). *Dokumentin ytimessä: suomalaisen dokumentti- ja lyhytelokuvan historia 1904–1944*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 537 s.

Eija Poteri